

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՆՈՐԱԿՈՉԻԿՆԵՐԻ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՐՄԱՐՎԵԼՈՒ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԵԼՍ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

Ժամանակակից բանակը յուրաքանչյուր երկրի խաղաղ գոյատևման, նրա սոցիալ-տնտեսական զարգացումների հիմնական պատվարն է: Քսաներորդ դարի վերջերին աշխարհում տեղի ունեցած սոցիալ-քաղաքական բուռն զարգացումները ցույց տվեցին, որ ժողովուրդների ինքնուրույնության, պետականության պահպանման երաշխիքը մարտական բարձր պատրաստվածությունն ունեցող բանակն է: Ժամանակակից մարտահրավերներին դիմակայելու, երկրի քաղաքացիների խաղաղ ապրելակերպը պահպանելու համար բանակին անհրաժեշտ է մարտարվեստի գաղտնիքներին տիրապետող զինվորական անձնակազմ: Անշուշտ, բանակի մասին կարծիքներն ու բնութագրերը ձևավորվում են այնտեղ ծառայող շարքային ու սպայական անձնակազմի ռազմաքաղաքական ու մասնագիտական բազմակողմանի պատրաստվածությամբ: Այս առումով առանձնակի կարևորություն են ստանում բանակի ավանդույթները, հաղթանակները, սերունդներին փոխանցվող լավագույն սովորույթները, ժամանակի մարտահրավերներին դիմակայելու հնարավորություններն ու փորձը:

Բանակային ծառայությունը շիսկի ու վտանգներով լի արտակարգ իրավիճակների բարդ բնագավառ է: Այստեղ տեղի ունեցող դեպքերի սրընթաց զարգացումները, ֆիզիկական ու հոգեբանական լարված իրավիճակներն ու դրանց հաղթահարմանն ուղղված ջանքերը հաճախ հասնում են մարդկային հնարավորությունների սահմանագրին: Մասնագիտական գրականության մեջ այդպիսի բնութագրեր ունեցող գործունեության բնագավառները դասվում են արտակարգ իրավիճակների շարքը¹:

Ժամանակակից բանակին ու նրա կենսագրությանը վերաբերող աշխատությունների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ մարտական գործողությունների հաջողությունները պայմանավորված են ոչ միայն ժամանակակից մարտական տեխնիկայի և առաջավոր տեխնոլոգիաների առկայությամբ, այլև անձնակազմի մասնագիտական, ֆիզիկական և մտավոր պատրաստվածության մակարդակով:

Մարտարվեստի ժամանակակից տեսական և գործնական գիտելիքների յուրացումը բանակի անձնակազմից պահանջում է առանձնահատուկ պատրաստվածություն, օրգանիզմի ընդհանուր և հոգեկան աշխատունակություն, հուսալիություն, անբարենպաստ հոգեվիճակների ինքնակարգավորման բարձր հնարավորություններ: Այս առումով զինվորական ծառայությունը իր արտակարգ իրավիճակների բնութագրերով ֆիզիկական և հոգե-

¹ Стів Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. М., 2005, т. 405:

բանական հատուկ պատրաստվածության պահանջներ է առաջադրում ինչպես սպայական, այնպես էլ շարքային անձնակազմին: Ձինվորական պատրաստությունը բարդ ու երկարատև ֆիզիկական, մասնագիտական, տեխնիկատակտիկական խնդիրների լուծմանը միտված գործընթաց է, որտեղ, կարծում ենք, հոգեբանական պատրաստության բաղադրամասը կարևորագույններից մեկն է, քանի որ ժամանակակից պատերազմներում լայնորեն կիրառվում են հոգեբանական ազդեցության հզոր միջոցներ²:

Հոգեբանական պատրաստությունը շարունակական անվերջ գործընթաց է, և ժամանակի պահանջներին համապատասխան փոխվում է միայն նրա բովանդակությունը: Այդ իսկ պատճառով բանակում ծառայող անձնակազմի ընդհանուր և հոգեբանական պատրաստությունը պետք է սկսել դեռևս քաղաքացիական կյանքից: Ընտանիքում, դպրոցում, բուհերում և աշխատանքային կոլեկտիվներում իրականացվող կրթության, դաստիարակության և մասնագիտական գիտելիքների փոխանցման գործընթացին զուգահեռ պետք է տրվեն նաև բանակում ծառայելուն անհրաժեշտ ունակություններ և հմտություններ: Ձինվորների սահուն և բարեհաջող ներգրավումը բանակային միջավայր և այնտեղ հարմարվելու գործընթացի ապահովումը պահանջում են նշված օղակների աչալուրջ և հետևողական վերաբերմունքը այդ կարևոր գործի նկատմամբ: Կարծում ենք, որ ՀՀ դպրոցներում բանակային պատրաստությունը բավական ուշացած գործընթաց է: Ժամանակակից համաշխարհային ռազմաքաղաքական զարգացումներում որպես օրինաչափություն հաշվի են նստում այն երկրի, ժողովրդի հետ, ով զորեղ, մարտունակ բանակ ունի, ով հնարավորինս ավելի արդյունավետորեն է կարողանում օգտագործել իր երկրի մարդկային, նյութական, քաղաքական ու ռազմական ներուժը:

Մեր երկրում բանակը համալրվում է 18-28 տարեկան պատանիներով և երիտասարդներով: Բազմաթիվ հետազոտություններ հաստատում են այն փաստը, որ բանակ զորակոչվող երիտասարդներից շատերը դեռևս չունեն ինքնուրույն ապրելու բավարար փորձ, անհրաժեշտ ֆիզիկական պատրաստվածություն, ներխմբային բարդ փոխհարաբերություններում արագ հարմարվելու կարողություններ, դժվար իրավիճակներում ճիշտ կողմնորոշվելու հմտություններ³:

Գաղտնիք չէ նաև, որ բանակում հաճախ հայտնվում են թույլ դրդապատճառային համակարգություն, ֆիզիկական և հոգեբանական վատ պատրաստվածություն ունեցող զինակոչիկներ, որոնք երբեմն նույնիսկ մինչև ծառայության ավարտը այդպես էլ չեն կարողանում հարմարվել բանակային պայմաններին: Մեր կատարած հետազոտությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ այդպիսի զինվորների համար վերադասի հրամանները երբեմն ընկալվում են որպես պատիժ կամ հրամանատարի սուբյեկտիվ վերաբերմունք, որից անհիմն կերպով ջանում են խուսափել կամ դժկամությամբ են կատարում: Այդպիսի դեպքերում նրանք փնտրում են ամեն տե-

² Տե՛ս **Средин Г. В., Волкогонов Д. А.** Человек в современной войне. М., 1981, էջ 221:

³ Տե՛ս **Казарин Г. А., Мелик-Пашаян А. Э.** К вопросу о клинико-психологической диагностике призывников // «Հայաստանի առաջին միջազգային բժշկական հանրագումարի նյութերի ժողովածու», Եր., 2003, էջ 133:

սակ միջոցներ և հնարքներ՝ իրենց վարքագիծը արդարացնելու համար: Այս երևույթը առիթ է դառնում ոչ կանոնադրային փոխհարաբերությունների ձևավորման, ինչպես նաև լուսանցքային (մարզինալ) խմբերի առաջացման (ապարանցիներ, սյունեցիներ, զավառցիներ, լոռեցիներ և այլն): Փորձը ցույց է տալիս, որ եթե այդպիսի խմբերի նկատմամբ ժամանակին համապատասխան հոգեբանական աշխատանքներ չեն տարվում, ապա դրանցում ձևավորվում են ոչ պաշտոնական հեղինակություններ, լիդերներ, որոնք հաճախակի հրահրում են բախումներ և զանազան անախորժ միջադեպեր: Այդպիսի խմբերում հայտնված կարգապահ, պարկեշտ նորակոչիկները, դեռևս չունենալով ներխմբային փոխհարաբերություններում ինքնադրսևորման, համագործակցության համապատասխան հմտություններ, դժվարությունների հաղթահարման ինքնուրույնություն, ավելի կարողունակ մրցակիցների կողմից հետ են մղվում՝ դառնալով «երկրորդ կարգի խաղացողներ»: Որպես կանոն՝ նրանք կոլեկտիվում իրենց զգում են անապահով, մեկուսացած, խորթ ու անպաշտպան: Այդպիսի «անպաշտպան զինվորների առկայության պայմաններում վտանգվում է ոչ միայն խմբի, ջոկի մարտական առաջադրանքների կատարման հեռանկարը, այլ նաև բանակի ընդհանուր կարգապահությունն ու մարտունակությունը»⁴:

Բանակային ծառայության ընթացքում օրեցօր աճում են զինվորների առջև դրված պարտականություններն ու դրանց կատարման հետ կապված հոգեբանական ու ֆիզիկական դժվարությունները: Սակայն հասկանալի պատճառով այդ հանգամանքը ոչ ոքի չի ազատում իր առջև դրված պարտականությունների կատարման պատասխանատվությունից: Բանակում գոյություն ունեցող յուրաքանչյուր միավոր ունի իր կոնկրետ անելիքներն ու պարտականությունները: Երբեմն ժամանակի սղության, կրտսեր սպայական անձնակազմի ոչ լիարժեք մասնագիտական ու մանկավարժահոգեբանական պատրաստության ցածր մակարդակի պատճառով զինվորներից պահանջվում է այն, ինչին վերջիններս պատրաստ չեն: Սա չի նշանակում, թե սպաները չպետք է զինվորներից պահանջեն այն, ինչ ժամանակին սովորեցրել են: Պարզապես երբեմն շարքային անձնակազմի ծառայության դրդապատճառների բացակայությունն ու ընդհանուր ֆիզիկական պատրաստվածության ցածր մակարդակը թույլ չեն տալիս նրանց լիարժեք իրականացնելու իրենց վրա դրված ծառայողական պարտականությունները: Բանակը զարգացող օրգանիզմ է: Այնտեղ ներդրվում են պատրաստության նորագույն տեխնոլոգիաներ, որոնք թույլ են տալիս ավելի արդյունավետ իրականացնելու զինվորի սահուն ներգրավումը զինվորական կոլեկտիվի մեջ: Ժամանակակից բանակը տվյալ երկրի գիտատեխնիկական, տնտեսական զարգացածության մակարդակը կրող և դրանք ըստ արժանվույն պահպանող կարևոր կառույց է: Ժամանակակից բանակին անհրաժեշտ են խելացի, ֆիզիկապես ուժեղ ու կոփված երիտասարդներ, որոնք կարճ ժամանակամիջոցում կարող են և պետք է հարմարվեն բանակային դժվար կյանքին, արագ յուրացնեն զինվորի մասնագիտության դժվարին և վտանգավոր արվեստը: Հոգեբանական առումով

⁴ Մ. Պ. Սկրտունյան, Արտակարգ իրավիճակների հոգեբանության կանխարգելման և վերականգնողական հիմնախնդիրները, Եր., 2008, էջ 102:

ծառայությունը սկսվում է զորակոչից, զինվորական կոլեկտիվում ներգրավվելու (սոցիալականացման) և դրանում ակտիվորեն հարմարվելու գործընթացից⁵:

Սոցիալականացման և հարմարման գործընթացը բարդ հոգեբանական, կենսաբանական, սոցիալական գործընթացների ամբողջություն է, որն իրականացվում է մանկավարժահոգեբանական ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառմամբ: Սոցիալականացման և հարմարման գործընթացում իրենց կարևոր դերն ունեն սպայական անձնակազմը, ինչպես նաև կոլեկտիվի մյուս անդամները իրենց ընկերական, բարյացակամ վերաբերմունքով ու բազմակողմանի օգնություն ցուցաբերելու պատրաստակամությամբ: Կոլեկտիվում բարյացակամ վերաբերմունքի բացակայության պայմաններում նվազում են փոխադարձ համագործակցության արդյունավետության ցուցանիշները: Այսպիսի դեպքերում սովորաբար ամենաթույլ օղակը նորակոչիկների խումբն է, որ ականա հայտնվում է իր համար խորթ, իսկ երբեմն էլ՝ թշնամական միջավայրում⁶:

Առանց այդ էլ վախվորած ու ծառայության մասին բազմաթիվ իրարաներժ ու չափազանցված պատմություններ լսած նորակոչիկի համար սկսվում է ծանր փորձություններով հագեցած մի ժամանակաշրջան, որը թույլ չի տալիս նրան լիարժեքորեն ներգրավվելու ծառայողական պարտականությունների մեջ: Նա դառնում է զգուշավոր, զգայուն, միևնույն ժամանակ բանակային կյանքին վերաբերող ամեն ինչի նկատմամբ թերահավատ: Թշնամանքով է լցվում սպայական անձնակազմի ու մյուսների նկատմամբ: Նա մերժում է ամեն ինչ, ինչը կապված է բանակային կյանքի հետ: Կտրված լինելով իրական կյանքից ու ընկերների հետ շփվելու հնարավորությունից՝ նա աստիճանաբար դառնում է մեկամաղձոտ, ապրում քաղաքացիական կյանքի անցած հուշերով: Ցերեկները քիչ թե շատ զինվորական պարտականությունների մեջ ներգրավված լինելու պատճառով ծառայության որոշ դժվարություններ մոռացության են տրվում: Սակայն գիշերը սկսվում է մի ուրիշ իրականություն: Դա նրա կարոտի, երազների աշխարհն է, քաղաքացիական անհոգ կյանքը, ինչը նրան մինչև լույս պահում է անքնության, մղձավանջների ու հիշողությունների մեջ՝ հնարավորություն չտալով վերականգնվելու օրվա ծանրաբեռնվածությունից ու լարվածությունից հետո: Այսպիսի ապրելակերպը շուտով առաջացնում է հոգնածություն, քրոնիկ անքնություն, գերհոգնածություն, մարսողական, սիրտ-անոթային, հենաշարժական և այլ համակարգերի գործառութային խանգարումներ: Իջնում է նրա ընդհանուր դիմադրողականությունը, փակվում է ախորժակը, նկատվում է քաշի կտրուկ անկում, ընդհանուր հյուծվածություն: Այս ամենը, բնականաբար, անդրադառնում է նրա վարքագծի, շփման, հաղորդակցման, խմբի անդամների հետ համագործակցելու գործընթացների արդյունավետության վրա: Դեռ ավելին, այս ամենը անդրադառնում է նաև նորակոչիկի հոգեկան ոլորտի գործառութային հնարավորությունների վրա⁷:

⁵ Տե՛ս **Маклакова А. Г.** Военная психология. СПб., 2007, էջ 264:

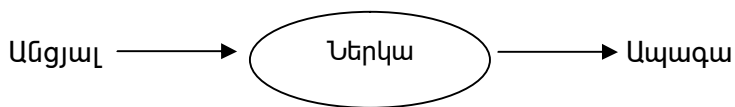
⁶ Տե՛ս **Гришина Н. В.** Психология конфликта. СПб., 2000, էջ 37:

⁷ Տե՛ս **Յ. Սելյե,** Սթրես առանց դիսթրեսի, Եր., 1983, էջ 138:

Նա ամեն ինչում դրսևորում է պարկոտություն, անտարբերություն, հրամանների ընկալման ու կատարման դանդաղկոտություն, ինքնուրույնության ու նախաձեռնության բացակայություն: Ամեն ինչում նա իրեն զգում է ավելորդ, հաճախակի վեճի ու հակամարտությունների մեջ է հայտնվում՝ դրանով ազդելով ընդհանուր կարգապահության վրա: Որպես կանոն՝ նա իրեն հեռու է պահում կոլեկտիվ միջոցառումներից, երբեք չի ցուցաբերում որևէ նախաձեռնություն անգամ պարզ հարաբերություններում: Այսպիսի զինվորը սպայի համար բեռ է, հատկապես եթե նա տրամադրված չէ զինվորի հետ անհատական աշխատանքներ տանելու: Այսպիսի վերաբերմունքը սպային հնարավորություն չի տալիս բացահայտելու նորակոչիկի թաքնված հնարավորությունները: Հետևանքը լինում է այն, որ նրանց միջև առաջանում է փոխադարձ անհանդուրժողականության ու թշնամանքի տրամադրվածություն, որը շատ շուտով վերածվում է հակամարտության՝ իր բոլոր անցանկալի հետևանքներով: Այդ իսկ պատճառով չափազանց կարևոր է ընկերական, բարեկամական փոխհարաբերությունների առկայությունը, որը նպաստավոր պայման է հատկապես նորակոչիկների հոգեբանական հարմարման կարևոր գործում:

Հոգեբանական հարմարումը օրգանիզմի հոգեֆիզիոլոգիական տարբեր համակարգերի գործառության ճշգրտակապարմար փոփոխության գործընթացն է՝ առկա պայմանների պահանջներին համապատասխան⁸:

Հոգեֆիզիոլոգիական այս բարդ գործընթացի կառավարումը պահանջում է անձի անհատական առանձնահատկությունների, ծառայության ընթացքում ձևավորվող արժեքների գնահատման և ճիշտ մեկնաբանման ունակություն: Այստեղ շատ կարևորվում է նորակոչիկների քաղաքացիական կյանքի փորձը նրբանկատորեն, մասնագիտորեն հաշվի առնելը, ինչպիսին էլ որ այն լինի: Հարմարման գործընթացը իրականացնելիս կարևոր է զինվորի ապրած կյանքի և ներկա ժամանակների միջև կապի ստեղծումը: Անցյալից խիստ կախվածություն ունեցող նորակոչիկներին պետք է ազատել ծառայության գործընթացին խանգարող բոլոր տեսակի ապրումներից, հիշողություններից ու տպավորություններից: Բանակային կյանքին չհարմարված զինակոչիկը, օբյեկտիվորեն ապրելով ներկա ժամանակաշրջանում, հաճախ իր ապահովությունն ու հանգիստը գտնում է իր հուշերում: Այդ է պատճառը, որ նա գրեթե միշտ ականա տեղափոխվում է իր համար անհոգ ու ապահով ժամանակները: Այսպիսի դեպքերում զինվորը ապրում է իր իսկ հորինած աշխարհում՝ իր բարեկամների, սիրած աղջկա ու ընկերների հետ կապված հիշողություններով ու դրանց շուրջ կառուցած երևակայական պատկերներով: Ուստի շատ կարևոր է հոգեբանի, սպայի կողմից բացահայտել այն հանգամանքը, թե տվյալ պահին զինվորը հոգեբանորեն ո՞ր ժամանակահատվածում է գտնվում (անցյալում, ներկայում, թե՞ ապագայում):

⁸ Ст и Гримак Л. П. Резервы человеческой психики. М., 1989, т.2 76:

Որքան շուտ է զինվորը սկսում ապրել բանակային կյանքով, այնքան արագ է կարողանում անցնել իր պարտականություններին: Ձինվորական կյանքը դինամիկ, արագ զարգացումներով ու փոփոխություններով բարդ ապրելակերպ է: Այն չի կարող սպասել մինչև զինվորները իրենց ցանկությանը հարմարվեն (առավել ևս, երբ այդ ցանկությունը հաճախ բացակայում է): Հետևաբար խիստ կարևոր է ռազմական հոգեբանի, սպայի կողմից ճիշտ կառուցվող հարմարողական աշխատանքների ռազմավարության ընտրությունը: Չնայած հարմարման գործընթացում օբեկտիվորեն գոյություն ունեցող բավականին լուրջ դժվարություններին, այնուամենայնիվ մասնագետները չպետք է անտեսեն զինվորի տարիքային գործոնը (կան զինվորներ, որոնք հայտնվում են բանակում 28 տարեկան հասակում), նրա անհատական, հոգեբանական առանձնահատկություններն ու անձի ընդհանուր զարգացմանը ներկայացվող մանկավարժահոգեբանական պահանջները⁹:

Այստեղ է, որ հաճախ մասնագետները թույլ են տալիս շտապողականություն ու կոպիտ սխալներ, որոնք ուղղակիորեն անդրադառնում են զինվորի անձի կայացման, ինքնության, նրա արժանապատվության, հայրենասիրական դրդապատճառների ու արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացի վրա: Ձինվորների հնարավորինս սահուն, անցավագին ներգրավումը կոլեկտիվի մեջ և դրանում հարմարման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպումը մասնագետներից պահանջում են մի շարք գործոնների հաշվառում, որոնք նաև կապահովեն զինվորների հետագա ծառայության դժվարությունների հաղթահարումը: Առաջարկում ենք առանձնացնել հետևյալ երեք գործոնները:

1. Անձնային - անհատական առանձնահատկություններ, դրդապատճառ-արժեքային համակարգ, հուզականային ոլորտի առանձնահատկություններ, ընդհանուր ֆիզիկական և մտավոր զարգացածության որոշակի աստիճան, շփման, հաղորդակցման, խոսքային գործառնություններ և այլն:

2. Ղնտանեկան - ծնողների հետ կառուցվող փոխհարաբերությունները, միակողմանի կամ երկկողմանի ծնողազրկությունը, Ղնտանիքի սոցիալ-տնտեսական, բարոյահոգեբանական բնութագիրը, նրանում առկա արժեքային համակարգը, ավանդույթները և այլն:

3. Սոցիալական - զինվորական կյանքին նորակոչիկների հարմարվածության և չհարմարվածության աստիճանը, ծառայության վերաբերյալ ունեցած գնահատականը, ստանձնած պարտավորությունների կատարման որակը, կոլեկտիվում նրա շփման, հաղորդակցման եզրերը, կարգապահության բնութագրերը և այլն:

Նորակոչիկների հնարավորինս սահուն ներգրավումը և հնարավորինս շուտ հարմարումը կոլեկտիվի մեջ ոչ միայն նրանց բանակային հետագա կյանքի բարենպաստ երաշխիք են, այլև կոլեկտիվում ոչ կանոնակարգային փոխհարաբերությունների բացառման պայման, նրանց մարտական պատրաստության ու ռազմավարական խնդիրների լուծման կարևոր նախադրյալ: Փորձը ցույց է տալիս, որ զինվորների սոցիալականացման և հարմարման գործընթացի արդյունավետությունը պայմանավորված է սպայական և շարքային անձնակազմերի միջև գոյություն ունե-

⁹ Стѣи Коупленд Н. Психология и солдат. М., 1991, тѡ 76:

ցող ճիշտ և արդյունավետ համագործակցությամբ, ինչպես նաև՝ փոխընթացմամբ: Այդ գործընթացում առաջնային տեղ է գրավում սպայի զինվորական, մանկավարժական, բարոյահոգեբանական պատրաստվածության բարձր մակարդակը: Այն հնարավորություն է տալիս համագործակցության եզրեր գտնելու զինվորների հետ, և արդյունավետորեն կազմակերպելու զինվորների բանակային ծառայության գործընթացը:

Սոցիալականացման և հարմարման գործընթացների հիմքում ընկած է անձի դրդապատճառային համակարգության, հուզականային հատկանիշների, անհատական առանձնահատկությունների և այլ համակարգերի արդյունավետ համագործակցությունը: Այս առումով պակաս կարևորություն չունեն մասնագետների կողմից ծառայության մեջ գտնվող զինվորների կենսաբանական, ֆիզիկական հնարավորությունների զարգացման և կառավարման գործընթացների արդյունավետ կազմակերպումն ու վերահսկումը: Կոլեկտիվում զինվորի ակտիվ գործունեության շնորհիվ նրա մեջ ձևավորվում են իր ուժերի նկատմամբ վստահություն, կայուն ինքնագնահատական: Նա աստիճանաբար դառնում է համարձակ ու նախաձեռնող՝ իրեն համարելով կոլեկտիվի կարևորագույն մասնիկը: Ժամանակի ընթացքում նրա մեջ ձևավորվում են կայուն սկզբունքներ, աշխարհայացք, հայրենիքին ու զինվորական երդմանը հավատարիմ մնալու բարձր պարտավորվածություն: Բանակային կյանքի պայմաններին զինվորների սահուն հարմարվելու համար մասնագետները պետք է իրականացնեն մի շարք կարևոր պահանջներ, որոնց անտեսումը հանգեցնում է լուրջ դժվարությունների, ինչպես նաև անցանկալի միջադեպերի: Դրանք են.

- Ջինակոչային տարիքի դեռահասների և պատանիների հետ տարվող ռազմահայրենասիրական դաստիարակության աշխատանքների իրականացում, բազմակողմանի ֆիզիկական, մասնագիտական, տեխնիկական պատրաստության ապահովում, ինչպես նաև բանակում ծառայելու հանդեպ դրական վերաբերմունքի, դիրքորոշման ձևավորում:

- Պատերազմի հերոսների, տաղանդավոր զորավարների, հնարամիտ զինվորների ու սպաների սխրագործությունների լուսաբանում, հայ ժողովրդի պատմության փառահեղ էջերի, թագավորների ու համաշխարհային փառք ունեցող դեմքերի կյանքի ու սխրագործությունների մասին քննարկումների, վերլուծությունների կազմակերպում, դրանց նվիրված երեկոների, ցերեկոյթների, կինոդիտումների անցկացում և այլն:

- Նորակոչիկների շրջանում ձևավորել զինվորական մասնագիտությունների, զինվորական համագեցտի ու պատվի նկատմամբ հարգանքի, արժանապատվության բարձր զգացում, իրականացնել պատանիների ու երիտասարդների մասնագիտական ընտրության գործում դեպի զինվորական մասնագիտությունները ուղղված աշխատանքներ:

- Բանակ զորակոչվող պատանիների շրջանում ծառայության նկատմամբ բարձր պատասխանատվության, պարտքի զգացման, երկրի սահմանների պաշտպանության կայուն դրդապատճառների և դիրքորոշումների ձևավորում:

- Ջինվորական կոլեկտիվներում նորակոչիկների սահուն ներգրավման, նրանց միջև հետագա համագործակցության մթնոլորտի ձևավորման

նպատակով զինվորների միջև փոխօգնության, հանդուրժողականության, բարեկամական, ընկերական հարաբերությունների ձևավորում:

- Սպայական անձնակազմի կողմից նորակոչիկների և հին ծառայողների միջև ամեն տեսակ խտրականության բացառում, առաջադրանքների հանձնարարման ժամանակ նորակոչիկների անհատական առանձնահատկությունների հաշվառում:

- Հատկապես ծառայության առաջին ամիսներին նորակոչիկների ակտիվության բարձրացման, նախաձեռնողության և նպատակային ձգտումները չարգելակելու, չճնշելու համար ամեն տեսակ լավ մտահղացման խրախուսում:

- Բանակային տարբեր ստորաբաժանումների և հասարակական կազմակերպությունների միջև ակտիվ կապերի, համագործակցության փոխհարաբերությունների ձևավորում, զինվորների ընտանիքի անդամների և զորամասի միջև տեղեկատվության ամուր կապի ստեղծում:

- Ռազմահինժեներական սարքավորումների, մարզասարքերի, ինչպես նաև մարտական գործողությունների ռազմավարական խնդիրները ներկայացնող մանրակերտների օգնությամբ զորակոչիկներին մարտարվեստի գաղտնիքներին տիրապետելու հնարավորության ընձեռում և այլն:

МЕЛЬС МКРТУМЯН – Психологические особенности адаптации новобранцев к военной службе. – В статье рассматриваются проблемы социализации и адаптации новобранцев в армейском коллективе. Автор раскрывает психологические механизмы дезадаптации личности молодых солдат, а также социально-психологические и моральные детерминанты, порождающие неуставные взаимоотношения между военнослужащими. Важное место уделяется начальной психологической подготовке, в ходе которой происходит социализация и адаптация новобранцев. Психологическая подготовка позволит им успешно усвоить сложную военную науку. Чтобы достичь этой цели, необходимо создать в армейском коллективе благоприятную морально-психологическую атмосферу.

MELS MKRTUMYAN – The Psychological Peculiarities of Recruits' Adaptation to Military Service. – The problems of socialization and adaptation of recruits in the army are discussed in this article. The author reveals the psychological mechanisms of the personal deadaptation of recruits as well as social-psychological, moral determinants causing non-regulative interrelation among the soldiers. The primary psychological preparation takes an important place in the process of general military training for action, during which the process of socialization and adaptation of recruits is realized. The psychological preparation is a reliable base for successful adoption of complex technologies in modern martial art. For realization of that aim, a competent organization for the formation of successful moral-psychological atmosphere is necessary in the army.